

відкраєшся. І так само завжди криється в чомусь, що близьке щастю, проте ним не є.

Так В. Винниченко пережив розуміння того, що щастя загального для всіх і справді не існує, проте є саме щастя. Отже, воно всезагальне і тому особливе для кожного. Всі без винятку і без назначених установ розуміють при запитуванні про щастя, за що йде мова. З кожним можна говорити про нього. Тому гонитва за загальним щастям і є головним нещастям людини. Це стурбованість фантомом, захват фата-морганою. А нескінчене осмислення і переживання щастя і є смирення з ним.

Якби була можливість додати до анкети героїв В. Винниченка таку категорію, як українці і надати їм розмисел про щастя – без натхнення і політичного супротиву – щоб вони говорили? А чути було би – що значить бути ним. Яку долю нести.

Задумуючись про сенс щастя, люди відразу відкривають своє положення. Якщо ти при розкоші – будеш прагнути певності. Адже коли багатій потрапляє на чергу до онколога, він розуміє, що накопичення злетять і палахне щастям бідняка. Якщо зараз ти в лахмітті – будеш триматися коштів. Та коли бідняк виграє в лотерею – відразу стикається із заздрістю – пізнає щастя багатія. Інтелігенту не залежно від «далечини» його щастя, задирати носа. Тому йому подавай об'єднання. Хоча зустріч з «ідіотом», так само як і хворобу, мусиш бороти самотньо. Проте всі без перипетій і «виїмок», вперше і востаннє, прагнуть буття – того, що є. І тільки після впадають у злидні, розкоші чи догми.

В. Винниченко так не думав. Він вказував на те, що люди живуть разом через проказу і автоматичну необхідність вижити. Це не їх примха не бачити щастя і толочити один одного. Це примус. Тому про щастя можна питати і говорити, проте краще не прагнути його.

Людина не знавець щастя, а його носій. Тому саме по собі залишаючись беззастережним, для кожного окремо, до кінця, воно буде сумнівним. От і В. Винниченко сумнівався ним, ствердив безоглядність щастя, проте таким не залишив.

Павловська О. В.

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, к.ф.н., доцент
м. Київ, Україна*

ФОРМАЛЬНА ДІАЛЕКТИКА Ч. ГЕМЛІНА

Ч. Гемблін – австрійський логік та філософ, засновник одного з напрямків теорії аргументації – формальної діалектики. В роботі «Fallacies» («Помилки»), яка вийшла друком у 1970 р. Ч. Гемблін запропонував термін «формальна діалектика». Основні ідеї Ч. Гемліна були витоком витлумачення багатьох питань в межах сучасних неформальних досліджень.

Сучасна неформальна логіка постає у якості певної альтернативи сучасній формальній логіці, яка виросла на базі критики формальної логіки. Цей процес

датують кінцем ХХ ст. Засновниками неформальної логіки вважають філософів університету Вінздора (Онтаріо) Ентоні Блейра та Ральфа Джонсона. Але досі не існує єдиного та остаточного визначення того, що собою являє така система логіки, як неформальна. Це пов'язано з низкою питань, які, не зважаючи на значну кількість монографічної та учбової літератури, присвяченої цій темі останнім часом, залишаються відкритими.

У сучасній англomовній літературі висвітлено декілька підходів визначення неформальної логіки. Серед них цікавим є визначення неформальної логіки як формальної без формалізмів. Та найбільш узагальненим визначенням, є тлумачення неформальної логіки, в межах якого вона постає «як нормативна наука, предметом вивчення якої є аргументація. Це галузь логіки, яка розробляє неформальні стандарти, критерії та процедури для інтерпретації, оцінки та побудови аргументації природною мовою» [2, с. 89].

Неформальна логіка, на відміну від формальної, позиціонує себе як виключно практична дисципліна, головна відмінність якої полягає у спрямованості на, так звані, реальні процеси аргументації. Ідея неформальної логіки з'явилась через незадоволення студентів курсами формальної логіки та прагненням отримати метод, який не був би настільки відірваним від проблем практичного життя людини. Засновники неформальної логіки вбачали її предмет дослідження у виражених, у природній мові, аргументаціях, що використовуються в публічних дискурсах, для яких характерні багатозначність, невизначеність та неповнота їх складових. Отже, предмет та мета вивчення неформальної логіки поставали значно привабливішим, а її метод тлумачився як значно адекватніший засіб аналізу реального аргументативного процесу.

Однак, має місце й інший погляд на неформальну логіку, як таку, що все ж залишаючись однією з галузей логіки: «Адже існує тільки одна логіка, яка має лише різні сфери свого застосування» [3, с. 5], лише обирає свою сферу дослідження і вбачає її в мовних актах, тобто таких висловлюваннях, якими користується людина у своїй повсякденній практиці. Головною її відмінністю є те, що вивід у такого роду висловлюваннях не завжди будується ефективно (із використанням конкретного алгоритму та відповідних аксіом і правил виводу). «Саме ця властивість й стала причиною називати логіку, що моделює мовні акти, неформальною. В усьому іншому ж ця логіка достатньо «формальна» [3, с. 245].

Позаяк, у бурхливому розвитку сучасної логіки значне місце займають неформальні дослідження, які у свою чергу, часто щільно пов'язані з теорією аргументації: «Сучасні неформальні дослідження можна розглядати з точки зору певної галузі знання, яка служить основою для розробки концепції аргументації. Наприклад, на базі діалектики були створені такі діалектичні концепції аргументації, як формальна діалектика» [2, с. 88].

Поняття формальної діалектики постає доволі цікавим з огляду на термінологію, яка використовується в у якості назви концепції. Варто зазначити, що поняття діалектика тут вживається у доволі традиційному сенсі в

межах логічних досліджень та не зовсім традиційному щодо суто філософських розвідок.

Трансформація терміну «діалектика» має доволі різнобарвну історію. Спектр його смислового навантаження сьогодні має принаймні декілька основних значень: «Суворо кажучи, зміст діалектики змінюється з прогресом науки, адже, в деякому сенсі, цей зміст є сама наука, заснована на принципах абстракцій» [4, с. 78].

Традиційним в межах логічних досліджень є згадування принаймні про два тлумачення діалектики. Це тлумачення діалектики в Античності та Середньовіччі, як мистецтва ведення суперечок, мистецтво складати силогізми, використовуючи ймовірнісні та правдоподібні аргументи. Як відомо, термінологічно діалектика замінила у ці часи логіку. Друге значення терміну діалектика безпосередньо пов'язане з поняттям діалектичної логіки, запропонованим Гегелем. Щодо поняття формальної діалектики у сучасній логіці, то, скоріше за все, воно більшою мірою конотує із першим витлумаченням діалектики. Вибудовуючи свою концепцію формальної діалектики, Ч. Гемблін пише: «Діалектика, описова або формальна, є більш загальне вивчення, ніж логіка, у тому сенсі, що логіка може тлумачитись як сукупність діалектичних угод. Коли правила логіки дотримуються усіма учасниками та певні логічні цілі є частиною спільної мети – це є якийсь ідеал для дискусій конкретних видів». [5, с. 256].

У творі, який присвячений аналізу помилок у розмірковуваннях Ч. Гемблін формулює новий підхід у дослідженні особливостей формальних диспутів. Особливістю його концепції є задання певних чітко визначених характеристик переконуючого діалогу: нормативний характер, як в теорії логічного виводу; власне логічне обґрунтування синтаксису, тобто перехід від однієї позиції до іншої повинен здійснюватись за логічними правилами; наявність спеціальних правил розпорядчого характеру [1].

Система формальної діалектики, таким чином, являє собою строго регламентовану форму гри-діалогу, або діалогічної гри. На відміну від формального висновку, у діалектичному диспуті, крім правил виводу, має місце наявність учасників та функціональних протоколів їх взаємодії.

Ідеї Ч. Гембліна були розвинуті у роботі американського логіка та філософа-аналітика Ніколаса Решер «Діалектика» (1977), в якому він запропонував модель формального диспуту. У книзі «Від аксіоми до діалогу» (1982) Е. Барт і Е. Краббе запропонували ряд наборів правил проведення критичних діалогів, спрямованих на розв'язання конфліктів або суперечок між пропонентом і опонентом щодо певної точки зору. Сьогодні формальна діалектика розвивається у напрямку створення спеціальних протоколів діалогу.

Література:

1. Лисанюк Е.Н. Риторика и формальная диалектика // РАЦИО.ru. 2010. – № 3. – С. 26-42.

2. Хоменко И.В. «Теоретические проблемы неформальной логики: конфликты точек зрения» // Эпистемология & философия науки. Т. XXXVII. №3. М.: Альфа-М, 2013, – 255 с.
3. Шуман А.Н. Современная логика: теория и практика / А.Н. Шуман. – Мн.: Эконопресс, 2004. – 416 с.
4. Evariste Sanchez-Palencia Promenade dialectique dans les sciences. France, 2012, – 476 p.
5. Hamblin Ch. Fallacies. London, 1970. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ditext.com/hamblin/fallacies.html>

Поперечна Г. А.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, к.ф.н., доцент
м. Тернопіль, Україна*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ФІЛОСОФІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ КИЇВСЬКОЇ ДУХОВНО- АКАДЕМІЧНОЇ ШКОЛИ

Проблеми виховання – важливий напрямок філософських зацікавлень представників Київської духовно-академічної традиції. Він обумовлений як антропологічним спрямуванням їх філософії, так і умовами того часу, за яких педагогічна проблематика нерідко розв'язувалася в межах філософії. З введенням педагогіки до програм вищих навчальних закладів саме академісти почали активну роботу по створенню присвячених їй програм і курсів, а своєю діяльністю сприяли поширенню педагогічних знань поза межами університету.

На ролі наук, що займаються вивченням людини й допомагають в розвитку і становленні її духовних сил та здібностей наголошував вже перший викладач філософії КДА І. М. Скворцов. Можна сказати, що саме він започатковує в духовно-академічній традиції інтерес до педагогіки, який згодом знаходить своє вираження в теоретичних розробках його учнів. Високо оцінюючи досягнення тогочасних наук, він підкреслює їх важливість для самовдосконалення і застосування в процесі навчання та виховання. Водночас мислитель і сам прагне сформулювати ряд положень, якими слід керуватися, займаючись педагогічною діяльністю: «При формуванні душевних сил слід дотримуватись порядку і правильності. Найперше слід розвивати розум як керівну силу душі» [4, с.51]. Серед нижчих здатностей душі він розрізняє ті, які сприяють засвоєнню і формуванню моральних якостей, та ті, які перешкоджають цьому. До перших мислитель відносить почуття прекрасного, сорому і симпатії. До других – бажання, хіть, пристрасть. Перші треба розвивати, витончувати, другі – викорінювати, усмиряти. Безумовно, стверджує філософ, від народження основну увагу слід приділяти здоров'ю і формуванню тілесних сил дитини, але поступово більшого значення слід надавати розвитку душевних сил і здібностей. Водночас він нагадує, що зайва строгість чи